

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ ΤΕΧΝΗΣ

ART LIBRARIES

Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥΣ

Διημερίδα Βιβλιοθηκών Τέχνης
Αθήνα, Αμφιθέατρο Ανωτάτης
Σχολής Καλών Τεχνών, 18-19 Ιουνίου 1998

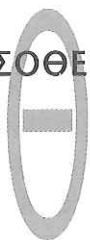
ΠΡΑΚΤΙΚΑ

THEIR ROLE AND PECULIARITY

Art Libraries Meeting
Athens School of Fine Arts
Conference Room, 18-19 June 1998

PROCEEDINGS

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΒΑΣΙΛΑΚΟΥ

ΕΑΤΡΙΚΕΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ
ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ:

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ

Με έναν αριθμό που ίσως αγγίζει τις 500 βιβλιοθήκες ανά την υφήλιο, όπως αποδεικνύει ο παγκόσμιος οδηγός βιβλιοθηκών και μουσείων των παραστατικών τεχνών (Performing Arts Libraries and Museums of the World) που εξέδωσε για πρώτη φορά η IFLA το 1960 [για να ακολουθήσουν, άλλες δύο εκδόσεις, η δεύτερη το 1968 και η τρίτη το 1984 από το Εθνικό Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών της Γαλλίας (CNRS)], οι θεατρικές βιβλιοθήκες ως ένας ιδιάζων τομέας των ειδικών βιβλιοθηκών, απασχόλησε ήδη τους ειδικούς στο χώρο του θεάτρου και της βιβλιοθηκονομίας, που καθιέρωσαν από το 1936 τον όρο θεατρική βιβλιοθηκονομία (Theater Librarianship) ως τον επιστημονικό τομέα, που έχει ως αντικείμενο την οργάνωση και διοίκηση, τον εμπλουτισμό, την επεξεργασία και την αξιοποίηση των θεατρικών συλλογών των βιβλιοθηκών και των μουσείων. Παρ' όλα αυτά ελάχιστα, όπως απέδειξε μια πρόχειρη έρευνα, έχει μελετηθεί η ιστορία των θεατρικών βιβλιοθηκών. Ως εκ τούτου περιορισμένες είναι και οι πληροφορίες που στοιχειοθετούν την ιστορική τους πορεία που θα επιχειρήσουμε εδώ συνοπτικά να σκιαγραφήσουμε.

Η ιδέα της συγκέντρωσης τεκμηρίων θεατρικής δραστηριότητας ανάγεται στους αρχαίους Έλληνες και συνδέεται με τις θεατρικές παραστάσεις στα Μεγάλα Διονύσια και τα Λήναια. Τα πρώτα τεκμήρια που συγκεντρώθηκαν ήταν τα θεατρικά έργα των νικητών, αργότερα κατάλογοι των φημισμένων ηθοποιών καθώς και άλλες συμπληρωματικές πληροφορίες που ανάγονται στο 534 π.Χ. και μετά, χρονολογία που τοποθετείται ο πρώτος τραγικός αγώνας στην Αθήνα. Η απόφαση του Λυκούργου του Αθηναίου (404-323 π.Χ.) να αναδιοργανώσει το αρχαιακό υλικό που φυλασσόταν στην Αρχαία Αγορά, σε ειδικό κτήριο, το Μητρώο, θα αποβεί σωτήρια για τη διάσωση των έργων των μεγάλων τραγικών Αισχύλου, Σοφοκλή και Ευριπίδη. Στα πλαίσια της αναδιοργάνωσης αυτής ο Λυκούργος διατάζει την επίσημη

αντιγραφή των τραγωδιών τους, για να προφυλάξει τα πρωτότυπα από τις παρεμβολές, που επέφεραν στο κείμενο οι ηθοποιοί, κατά τις επαναλήψεις των έργων. Τα πρωτότυπα αυτά έργα με τα αντίγραφά τους θα αποτελέσουν την πρώτη συλλογή θεατρικών έργων.

Πληροφορίες για τις παραστάσεις τραγωδιών και κωμωδιών στην αρχαία Αθήνα (τίτλοι έργων, ονόματα ποιητών και πρωταγωνιστών) περιέλαβε επίσης ο Αριστοτέλης στο απολεσθέν έργο του «Διδασκαλαί», αντλώντας στοιχεία από τα αρχεία των αρχόντων της πόλης κατά την παραμονή του στην Αθήνα για πρώτη φορά με την ιδιότητα του μαθητή του Πλάτωνα, αλλά και αργότερα ως επικεφαλής του Λυκείου.

Άλλες πληροφορίες για το θέατρο αντλούνται επίσης από τις επιγραφές. Στη νότια πλαγιά της Ακρόπολης, κοντά στο θέατρο του Διονύσου, βρέθηκαν επιγραφές με θεατρικές πληροφορίες σε πέτρες και μεταγενέστερα, στους πλευρικούς αναλημματικούς τοίχους του κοίλου, στις παρόδους του θεάτρου του Διονύσου. Ιδιαίτερη σημασία για τη θεατρική πληροφόρηση της εποχής κατέχει το Πάριο χρονικό ή Πάριο μάρμαρο (264/263 π.Χ.), επιγραφή σε αττική διάλεκτο από 93 στίχους χαραγμένους σε δύο στήλες, υπό μορφή χρονολογικού πίνακα, όπου ανάμεσα στα διάφορα γεγονότα της ελληνικής πολιτιστικής ιστορίας, αναφέρονται τα ποιητικά είδη, γεννήσεις και θάνατοι ποιητών, καθώς και οι νίκες τους σε ποιητικούς αγώνες. Η χρονολογική αυτή επιτομή που στηρίχτηκε σε αττικές πηγές θεωρείται ανεκτίμητης αξίας, γιατί καλύπτει 1318 χρόνια, δηλαδή την περίοδο από τη βασιλεία του Κέκροπα μέχρι την εποχή του Διόγνητου. Στοιχεία θεατρικής πληροφόρησης επίσης αποτελούν οι μάσκες που διεσώθησαν, καθώς και οι παραστάσεις σε αγγεία ελληνικής, ελληνιστικής και ρωμαϊκής περιόδου, που βρίσκονται σήμερα διάσπαρτα σε αρχαιολογικά μουσεία ανά τον κόσμο.

Μια δεύτερη θεατρική συλλογή θα συγκροτηθεί στη Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας, όταν θα μεταφερθούν εκεί επί Πτολεμαίου Γ' του Σωτήρα (247-222 π.Χ.) τα επίσημα αντίγραφα των έργων των αρχαίων δραματικών ποιητών, που είχαν αντιγραφεί επί Λυκούργου του Αθηναίου. Εκεί βιβλιοθηκάριοι, που ήταν συγχρόνως και άριστοι φιλόλογοι, οι Ζηνόδοτος ο Εφέσιος, Καλλίμαχος ο Κυρηναίος, Απολλώνιος ο Ρόδιος, Αριστοφάνης ο Βυζάντιος και Αρίσταρχος από τη Σαμοθράκη θα αναλάβουν να τα μελετήσουν, να τα εμπλουτίσουν με σχόλια και κριτικές παρατηρήσεις και να τα εκδώσουν. Η διάσωση των έργων και των αποσπασμάτων τους μέχρι σήμερα οφείλεται ακριβώς στη ευρεία διάδοση των εκδόσεων αυτών.

Κατά τη ρωμαϊκή περίοδο ο βασιλιάς Ιόβας ο Β' της Νουμιδίας (46 π.Χ.-19 μ.Χ.) συνέγραψε θεατρική ιστορία σε 17 τόμους, που δυστυχώς έχει χα-

θεί. Τμήματα της διεσώθησαν σε μεταγενέστερους συγγραφείς, όπως ο Ιούλιος Πολυδεύκης (Julius Pollux), λεξικογράφος του 2ου μ.Χ. αιώνα, που στον τέταρτο τόμο του λεξικού του με τίτλο «Όνομαστικόν», μεταγράφει, σε επίμετρο, πληροφορίες περί θεάτρου, προσωπείων και μουσικών οργάνων από τη θεατρική ιστορία του Ιόβα. Το γεγονός ότι η ιστορία αυτή περιλάμβανε ένα τεράστιο πλούτο πληροφοριών για τη θεατρική πρακτική, την αρχιτεκτονική του θεάτρου, τα κοστούμια, τις μάσκες και τις θεατρικές παραγωγές, μας οδηγεί στην εικασία ύπαρξης μιας σημαντικής θεατρικής βιβλιοθήκης που χρησίμευσε ως πηγή για τη συγγραφή του έργου αυτού.

Το χειρόγραφο υλικό που στοιχειοθετεί τη θεατρική ζωή της κλασικής αλλά και της μεταγενέστερης αρχαιότητας θα διασωθεί φυλασσόμενο σε ιδιωτικές συλλογές και σε βιβλιοθήκες και μέσα από τα scriptoria των μοναστηριών σε Ανατολή και Δύση κατά τη βυζαντινή περίοδο και το δυτικό μεσαίωνα θα περιέλθει στα χέρια των εκπροσώπων της κοσμικής και εκκλησιαστικής εξουσίας, των ευγενών και των ανώτερων κληρικών. Νεότερες συλλογές συγκροτούνται από φιλότεχνους αριστοκράτες την περίοδο της Αναγέννησης αλλά και από την Παπική Εκκλησία. Στα πλαίσια του ουμανισμού, η Βιβλιοθήκη του Βατικανού συγκεντρώνει τότε από όλα τα μέρη του χριστιανικού κόσμου έργα διαποτισμένα με τον κλασσικό πολιτισμό.

Οι πρώτες αυτόνομες θεατρικές βιβλιοθήκες δημιουργούνται το 19ο αιώνα είτε στα πλαίσια δράσης ενός μεγάλου θεάτρου, όπως είναι η Comedie-Française που, ενώ λειτουργεί από το 1680, ιδρύει βιβλιοθήκη για τους ηθοποιούς της το 1845 υλοποιώντας την ιδέα των Alexis Pitou και Charles Palissot de Montenoy, είτε στα πλαίσια μιας ερευνητικής εταιρείας, όπως η Βιβλιοθήκη Έρευνας της Ρωσικής Θεατρικής Εταιρείας (Central Research Library of the Russian Union Theatre Society) που ιδρύθηκε στη Μόσχα το 1897 και αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες και τις αρχαιότερες θεατρικές βιβλιοθήκες στον κόσμο.

Στα τέλη του 19ου αιώνα το θέατρο αρχίζει να κερδίζει σεβασμό και να περιλαμβάνεται στα εκπαιδευτικά προγράμματα των πανεπιστημίων στον τομέα των φιλολογικών σπουδών. Μέχρι τότε, υλικό θεατρικής δράσης (προγράμματα, βιβλία υποβολέων, συμβόλαια ηθοποιών, βιβλία σκηνής, φωτογραφίες, αυτόγραφα, εισιτήρια κ.ά.) φυλασσόταν «εν υπνώσει» σε μουσεία, κρατικά αρχεία, εταιρείες μελέτης της ιστορίας, σε αποθήκες, υπόγεια και σοφίτες παλαιών θεάτρων.

Με την αυγή του 20ου αιώνα μια νέα αντίληψη για το θέατρο ανατέλλει. Η θεατρική τέχνη αναγεννιέται και εκτιμάται ως μια πολύμορφη και πολύπλευρη καλλιτεχνική δημιουργία εντασσόμενη στο χώρο των καλών τεχνών.

Η νέα αυτή διάσταση του θεατρικού φαινομένου εξαπλώνεται στην Ευρώπη και στην Αμερική και εισβάλλει στις βιβλιοθήκες, στα μουσεία και στα πανεπιστήμια.

Η αναγνώριση του θεάτρου ως ενός σημαντικού τομέα μελέτης και έρευνας στα πανεπιστήμια επιτάχυνε την ανάγκη εμπλουτισμού των συλλογών των βιβλιοθηκών τους με θεατρικό υλικό. Η αναζήτηση στράφηκε τότε προς τις ιδιωτικές συλλογές, που άρχισαν έτσι να περιέρχονται σιγά-σιγά στα πανεπιστήμια και στις μεγάλες κρατικές βιβλιοθήκες. Ενδεικτικά αναφέρονται η τεράστια ιδιωτική συλλογή του βιβλιογράφου Robert W. Lowe που περιήλθε το 1902 στο Πανεπιστήμιο του Harvard και αποτέλεσε τον πυρήνα της περίφημης Harvard Theatre Collection, που θεωρείται ως η πρώτη θεατρική συλλογή που ανήκει σε πανεπιστήμιο και η συλλογή του Sir Thomas Bodley που ανήκει στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης (Bodleian Library), επίσης η συλλογή του Auguste Rondel (1858-1934) που δωρήθηκε το 1925 στο κράτος και αποτελεί σήμερα το βασικό πυρήνα του Τμήματος των Παραστατικών Τεχνών της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Γαλλίας στο Παρίσι (Bibliothèque Nationale de France-Departement des Arts du Spectacle).

Με τη νέα του διάσταση το θέατρο δεν αποτελεί πλέον μόνο αντικείμενο μελέτης των φιλολογικών και ιστορικών σπουδών. Η εξέτασή του ως συνολικού καλλιτεχνικού και πολιτιστικού φαινομένου γεννά την ανάγκη δημιουργίας ξεχωριστών τμημάτων μέσα στα πανεπιστήμια.

Το πρώτο Department of Drama ιδρύεται στις Η.Π.Α. το 1914 στο Carnegie Institute of Technology του Πανεπιστημίου του Pittsburg και το 1925 το πρώτο μεταπτυχιακό τμήμα θεατρικών σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Yale με επικεφαλής τον George Pierce Baker. Στη Γαλλία τα πρώτα πανεπιστημιακά τμήματα θεάτρου δημιουργήθηκαν από εθελοντές φοιτητές με τη βοήθεια επαγγελματιών από το χώρο του θεάτρου λίγα χρόνια πριν τον πόλεμο, όπως επίσης στην Ισπανία και την Πορτογαλία (1938).

Η δεκαετία 1930-1940 θεωρείται η πλέον καρποφόρα για την ανάπτυξη των θεατρικών συλλογών στις Η.Π.Α. και θεμελιακή για την οργάνωσή τους που έχει ως απόρροια τη δημιουργία της ειδικότητας της θεατρικής βιβλιοθηκονομίας, ενός συγκεκριμένου θεατρολογικών και βιβλιοθηκονομικών γνώσεων. Το 1932 με πυρήνα τις ιδιωτικές συλλογές του Robinson Locke και του David Belasco συγκροτείται η Theatre Research Collection της Δημόσιας Βιβλιοθήκης της Νέας Υόρκης (New York Public Library) στο Lincoln Center, που θεωρείται ως μια από τις μεγαλύτερες και σημαντικότερες θεατρικές συλλογές στον κόσμο. Την οργάνωσή της αναλαμβάνει με άριστα αποτελέσματα ο George R. Freedley, ο εισηγητής του όρου «θεατρική βιβλιοθηκονομία».

Όλη αυτή η προσπάθεια οργάνωσης των θεατρικών βιβλιοθηκών θα στηριχτεί και από τον κόσμο του θεάτρου, όπως φαίνεται από το περιοδικό "Theatre Arts Monthly" (1933-35). Το 1936 εκδίδεται το "Theatre Collections in Libraries and Museums: an international handbook" (New York: Theatre Arts, 1936) από τους G. Freedley και Rosamond Gilder το πρώτο εγχειρίδιο, που θα θέσει τις βάσεις της θεατρικής βιβλιοθηκονομίας και το 1937 ιδρύεται η Theatre Library Association από τον G. Freedley και 30 αντιπροσώπους θεατρικών βιβλιοθηκών. Ένα χρόνο μετά, το 1938, η TLA θα γίνει μέλος της IFLA (International Federation of Libraries Association).

Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η Μ. Βρετανία θα πάρει τη σκυτάλη στην ίδρυση πανεπιστημιακών τμημάτων θεατρικών σπουδών. Το πρώτο Department of Drama ιδρύθηκε το 1946-47 στο Πανεπιστήμιο του Bristol με την οικονομική υποστήριξη του Ιδρύματος Ρόκφελλερ και ακολούθησε το 1961 το Πανεπιστήμιο του Manchester, το 1963 το Πανεπιστήμιο του Hull, 1964 του Birmingham, 1965 του Bangor, 1966 του Glasgow, το 1968 του Exeter. Με την ίδρυση τους, ιδρύονται παράλληλα και πανεπιστημιακές θεατρικές βιβλιοθήκες για την εξυπηρέτηση της πανεπιστημιακής κοινότητας ή εμπλουτίζεται και επεκτείνεται η θεατρική συλλογή των κεντρικών βιβλιοθηκών τους.

Αλλά και στις Η.Π.Α., χάρη στα πανεπιστημιακά προγράμματα θεατρικών σπουδών που ξεπηδούν σαν μανιτάρια, στο β' μισό του αιώνα μας, παρατηρείται μια μεγάλη δραστηριότητα στον τομέα της ίδρυσης και στέγασης μεγάλων θεατρικών συλλογών στα πανεπιστήμια. Ενδεικτικά αναφέρουμε την ίδρυση της βιβλιοθήκης του Theatre Research Institute του Ohio State University το 1950, το Harry Ransom Humanities Research Center στο University of Texas το 1957, του Wisconsin Center of Theatre Research στο Πανεπιστήμιο του Wisconsin το 1960 και την American Theatre Library-Museum στο Florida State University το 1970.

Σήμερα λειτουργούν σε όλα σχεδόν τα πολιτισμένα κράτη πανεπιστημιακά τμήματα θεατρικών σπουδών σε όλα τα επίπεδα (προπτυχιακά, μεταπτυχιακά) με έμφαση άλλα στην ιστορία και θεωρία του θεάτρου (department of theatre studies), άλλα στη δραματική και υποκριτική τέχνη (department of drama) και άλλα τις συνοδευτικές τέχνες του θεάτρου, τη σκηνοθεσία, τη σκηνογραφία και την ενδυματολογία, ενώ παράλληλα το θέατρο ως είδος λογοτεχνικό αποτελεί αντικείμενο των φιλολογικών σπουδών. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στις Η.Π.Α. λειτουργούν σήμερα 1600 θεατρικά τμήματα σε πανεπιστήμια και κολέγια.

Στη δεκαετία του 1970 τα τμήματα θεατρικών σπουδών στα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια που λειτουργούν αρχικά ενταγμένα στο πλαίσιο των φιλολογι-

κών σπουδών αρχίζουν σταδιακά να αποκτούν την αυτονομία τους και να λειτουργούν ανεξάρτητα από τις φιλοσοφικές σχολές. Ένα μεγάλο ποσοστό από αυτά ακολούθησαν τη θεωρητική και ιστορική κατεύθυνση. Την κατεύθυνση αυτή ακολουθούν μέχρι σήμερα τα τμήματα θεατρικών σπουδών της κεντρικής Ευρώπης ιδιαίτερα στην Αυστρία, τη Γερμανία και εν μέρει στη Γαλλία. Από τη δεκαετία του 1980 άρχισε να γενικεύεται η κατεύθυνση που έδωσαν ορισμένα βρετανικά και κυρίως αμερικανικά πανεπιστήμια στις θεατρικές σπουδές (Theatre Studies), η οποία συσχετίζει τη θεωρία του θεάτρου με τη θεατρική πράξη, ενώ ταυτόχρονα γίνεται διεύρυνση προς συγγενείς τομείς της θεατρικής δημιουργίας με επέκταση προς όλες τις μορφές των παραστατικών τεχνών, με ιδιαίτερη έμφαση στις νεότερες τέχνες του κινηματογράφου και της τηλεόρασης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον εκδηλώνεται επίσης για τη συσχέτιση του θεάτρου με το χορό. Έτσι συχνή είναι πια η αναφορά στις θεατρικές σπουδές με τον όρο «παραστατικές τέχνες» (performing arts). Επιχειρείται ακόμα προσέγγιση ευρύτερων θεμάτων του πολιτισμού που αναφέρονται στην καλλιτεχνική δημιουργία, τόσο σε εθνικό ή φυλετικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο κοινωνικών ομάδων ή μειονοτήτων. Στην περίπτωση αυτή η συσχέτιση των θεατρικών σπουδών με τους παραπάνω τομείς συχνά ορίζεται με τον τίτλο «πολιτιστικές σπουδές» (cultural studies).

Οι θεατρικές σπουδές με την ανάπτυξή τους αποτελούν σήμερα πεδίο διεπιστημονικής προσέγγισης. Το θέατρο πέρα από τη φιλολογία, την ιστορία και τις καλές τέχνες εξετάζεται από την κοινωνιολογία ως κοινωνικό φαινόμενο, τη φιλοσοφία ως αισθητικό αποτέλεσμα (αισθητική και φαινομενολογία), τη ψυχολογία ως μέσο ψυχοθεραπείας (drama therapy), την παιδαγωγική ως μέσο διαπαιδαγώγησης των νέων, την εθνολογία για την απώτερη καταγωγή του από τα μαγικά δρώμενα των πρωτόγονων λαών, τη λαογραφία για τα λαϊκά δρώμενα και την καταγωγή τους, τη σημειωτική για τους μηχανισμούς επικοινωνίας θεάτρου και κοινού, την αρχιτεκτονική για τους θεατρικούς χώρους.

Παράλληλη είναι και η άνθιση των θεατρικών βιβλιοθηκών ανά τον κόσμο, όπως έχει αποδείξει ο παγκόσμιος οδηγός των βιβλιοθηκών και των μουσείων των παραστατικών τεχνών, που ήδη αναφέραμε. Οι συνεχώς αυξανόμενες απαιτήσεις της πανεπιστημιακής κοινότητας αλλά και των ανθρώπων του θεάτρου καθιστούν επιτακτική τη διεύρυνση και την καλύτερη οργάνωσή τους.

Οι βιβλιοθηκονόμοι των ειδικών αυτών βιβλιοθηκών είχαν να αντιμετωπίσουν τα παρακάτω επείγοντα προβλήματα:

- 1) Ραγδαία αύξηση του υλικού των συλλογών τους, έλεγχος και ταξιθέτησή του ανάλογα με τη μορφή του.
- 2) Καταλογογράφηση του εφήμερου θεατρικού υλικού (ephemeral memorabilia-φωτογραφίες, αφίσες, προγράμματα, εισιτήρια, αυτόγραφα κ.λπ.) που καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος των συλλογών τους.
- 3) Υιοθέτηση ενός ταξινομικού συστήματος προσαρμοσμένου στις ειδικές ανάγκες της θεατρικής βιβλιογραφίας.
- 4) Καθιέρωση κοινών θεματικών όρων.
- 5) Οργάνωση του οπτικοακουστικού υλικού των συλλογών τους.
- 6) Φύλαξη και συντήρηση των ειδικών συλλογών τους (μακέτες, θεατρικά κουστούμια κ.ά.).
- 7) Καθιέρωση και τήρηση προτύπων για την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στις ειδικές αυτές βιβλιοθήκες.

Τα προβλήματα αυτά βρήκαν τη λύση τους με τη διεθνή συνεργασία. Μέσα από την Theatre Library Association (1937) που σήμερα αριθμεί 500 μέλη και την International Association of Libraries and Museums of Performing Arts που ιδρύθηκε το 1954 και αριθμεί 201 μέλη, επιτροπές ειδικών από τις βιβλιοθήκες αυτές, μετά από συναντήσεις, συνέδρια και ανταλλαγές απόψεων, κατέληξαν στην υιοθέτηση προτύπων (standards) για την επεξεργασία του υλικού των συλλογών και τη μηχανογράφηση του. Πρόκειται για δύο οργανισμούς με μεγάλη δράση στον τομέα της θεατρικής τεκμηρίωσης (συνέδρια, ετήσιες και περιοδικές εκδόσεις, εκδόσεις βιβλιογραφιών και προτύπων τεκμηρίωσης).

Οι εκατοντάδες τίτλοι δευτερογενών (κριτικές έργων, περιλήψεις, ευρετήρια έργων, εγκυκλοπαίδειες, λεξικά, εγχειρίδια, βιογραφίες κ.ά.) και τριτογενών (βιβλιογραφίες, οδηγοί, ευρετήρια κ.ά.) πηγών θεατρικής πληροφόρησης που έχουν εμπλουτίσει μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο τη διεθνή θεατρική βιβλιογραφία αποδεικνύουν την καλή οργάνωση των θεατρικών βιβλιοθηκών, από τις συλλογές των οποίων άντλησαν το υλικό τους. Τα αποτελέσματά της έγιναν επίσης αισθητά, όταν με την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών άρχισε η δημιουργία βάσεων δεδομένων με θεατρικό υλικό καθώς και δικτύων θεατρικής πληροφόρησης. Σήμερα πολλές βιβλιοθήκες παρέχουν το υλικό τους σε ηλεκτρονική μορφή και μετέχουν σε εθνικά και διεθνή δίκτυα πληροφόρησης.

Η συμβολή των θεατρικών πανεπιστημιακών βιβλιοθηκών στην ανάπτυξη του θεατρικού φαινομένου αλλά και στη μελέτη και έρευνα του επιστημονικού αυτού χώρου, είναι, από όσα ήδη αναφέρθηκαν, αυταπόδεικτη. Τα πανεπιστημιακά τμήματα υπήρξαν η κινητήρια δύναμη για τη δημιουργία

των θεατρικών πανεπιστημιακών βιβλιοθηκών αλλά και αυτές με τη σειρά τους στήριξαν το εκπαιδευτικό έργο και προώθησαν την έρευνα. Πρόκειται για σχέση αμφίδρομη, για δύο κρίκους άρρηκτα συνδεδεμένου.

Η αναφορά μου στις θεατρικές πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες του εξωτερικού, πριν παρουσιάσω τις αντίστοιχες ελληνικές δεν απέβλεπε σε μειωτική για τη χώρα μας σύγκριση, αλλά σε εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων από τη διεθνή εμπειρία.

Στην ελληνική ανώτατη εκπαίδευση το θέατρο, όμι ως αυτοτελής κλάδος, αλλά ως μέρος της αρχαίας ελληνικής γραμματείας αποτέλεσε αντικείμενο διδασκαλίας και μελέτης στα πλαίσια του μαθήματος της κλασικής φιλολογίας από την ίδρυση των Φιλοσοφικών Σχολών στην Αθήνα το 1838, στη Θεσσαλονίκη το 1925, στα Ιωάννινα το 1965 και στο Ρέθυμνο το 1977 και το νεοελληνικό θέατρο στα πλαίσια του μαθήματος της νεότερης ελληνικής φιλολογίας. Το ξένο θέατρο, αγγλικό, γαλλικό, γερμανικό και ιταλικό περιλαμβάνεται στα προγράμματα σπουδών των αντίστοιχων ξένων φιλολογιών στις Φιλοσοφικές Σχολές Αθήνας και Θεσσαλονίκης. Πρωτοπόρα η Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Κρήτης δημιούργησε το 1978, στο Τμήμα Φιλολογίας, τον Τομέα «Μουσικολογίας και Θεατρολογίας», δίνοντας έτσι ιδιαίτερο βάρος στη διδασκαλία και μελέτη του θεατρικού φαινομένου και η Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών στη Θεσσαλονίκη που είχε ιδρύσει έδρα «Συγκριτικής Δραματολογίας» και ακολούθησαν το 1989 η Φιλοσοφική Αθηνών που ίδρυσε δύο έδρες θεατρολογίας, στο Τμήμα Φιλολογίας και στο Ιστορικό και Αρχαιολογικό.

Το γεγονός όμως αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μη δημιουργηθούν αυτοτελείς θεατρικές πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες αλλά μικρές θεατρικές συλλογές για εξυπηρέτηση της πανεπιστημιακής κοινότητας στις υπάρχουσες βιβλιοθήκες των τμημάτων και η θεατρική έρευνα να περιορίζεται σε μεμονωμένες προσπάθειες. Και ενώ ο κλάδος της θεατρολογίας αναπτύσσεται ραγδαία σε όλα τα ευρωπαϊκά και αμερικάνικα πανεπιστήμια, στη χώρα που γεννήθηκε το θέατρο ελλείπει. Το κενό αυτό επισημαίνεται από τους ειδικούς και μετά από επανειλημμένα διαβήματα, το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων αποφασίζει την ίδρυση Θεατρικών Τμημάτων στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Πάτρας το 1989.

Το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Αθηνών ουσιαστικά αρχίζει τη λειτουργία του το 1991 με την εισαγωγή των πρώτων φοιτητών του, το Τμήμα Θεάτρου της Θεσσαλονίκης που εντάσσεται στη Σχολή Καλών Τεχνών το 1992 και το Τμήμα Θεάτρου του Πανεπιστημίου Πατρών το 1994 ή 1995. Με την έναρξη λειτουργίας των ανεξάρτητων πλέον θεατρο-

λογικών τμημάτων ιδρύονται και οι βιβλιοθήκες των δύο τμημάτων Αθήνας και Θεσσαλονίκης (το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών στην Πάτρα πρόσφατα απέκτησε δική του βιβλιοθήκη που διαθέτει 4.000 τόμους βιβλίων).

Η βιβλιοθήκη του Τμήματος Θεάτρου στη Θεσσαλονίκη διαθέτει σήμερα 4.500 τόμους βιβλίων και 15 τίτλους περιοδικών. Παράλληλα έχει ήδη αρχίσει τη δημιουργία Αρχείου της Θεατρικής Ιστορίας της Θεσσαλονίκης, με αφίσες, κριτικές, μαγνητοσκοπημένες παραστάσεις και θεατρικά προγράμματα (πλήρη σειρά των προγραμμάτων του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος και της Πειραματικής Σκηνής της «Τέχνης»).

Συγκεντρώνει επίσης θεατρικά προγράμματα από όλη την Ελλάδα, μαγνητοσκοπημένες παραστάσεις από την Ελλάδα και το εξωτερικό (πλήρης σειρά των έργων του Σαίξπηρ από το BBC), ηχογραφημένες παραστάσεις από το ραδιόφωνο, διαφάνειες, σχέδια, φωτογραφίες κ.λπ. Διαθέτει ακόμη πλήρες αρχείο αποκομμάτων ημερήσιου τύπου (κριτικές και άλλα θεατρικά δημοσιεύματα από το 1985 κ.ε.)

Είναι καθ' ολοκληρία μηχανογραφημένη με βάση το πρόγραμμα Πτολεμαίος II του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ.). Η επεξεργασία του υλικού της που βασίζεται στους αγγλοαμερικανικούς κανόνες καταλογογράφησης AACR2 και στις θεματικές επικεφαλίδες της Βιβλιοθήκης του Κονγκρέσου (LCSH) σε δύο γλώσσες, ελληνική και αγγλική, γίνεται στην Κεντρική Βιβλιοθήκη του Α.Π.Θ. Την ποιότητα επεξεργασίας των αναγραφών εγγυάται μια μεγάλη βιβλιοθήκη όπως είναι η Βιβλιοθήκη της Α.Π.Θ. (Αρχεία καθιερωμένων ονομάτων, τίτλων και θεμάτων).

Η Βιβλιοθήκη του Τμήματος είναι υπεύθυνη για την επιλογή και την παραγγελία του νέου υλικού και για την εξυπηρέτηση των χρηστών. Διαθέτει αναγνωστήριο 25 θέσεων που λειτουργεί σε 12ωρη βάση 9π.μ.-9μ.μ. με προσωπικό δύο βιβλιοθηκονόμους. Ο προϋπολογισμός της το 1997 κυμάνθηκε στα 5,000,000 δρχ.

Η Βιβλιοθήκη του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών λειτούργησε από την ακαδημαϊκή χρονιά 1992-1993, με εκπαιδευτικούς αποσπασμένους από τη μέση εκπαίδευση και με εθελοντική προσφορά φοιτητών. Όμως ουσιαστικά οι βάσεις της βιβλιοθηκονομικής επεξεργασίας του υλικού της τέθηκαν από τον Απρίλιο του 1996 με την πρόσληψη της πρώτης βιβλιοθηκονόμου.

Η συλλογή της περιλαμβάνει 5,000 τίτλους βιβλίων και 15 πλήρεις σειρές θεατρικών περιοδικών καθώς και μεμονωμένα τεύχη διαφόρων άλλων περιοδικών (συνολικά 90 τίτλοι), προγράμματα από σύγχρονες παραστάσεις καθώς και το αρχείο της εθνολόγου και θεατρολόγου Κατερίνας Κακού-

ρη. Καλύπτει δε τις εξής θεματικές ενότητες: θέατρο, κινηματογράφο, τέχνη, λαογραφία, εθνογραφία, εκπαίδευση, βιβλιογραφίες, γενικές και ειδικές, και πληροφόρηση.

Από το Μάιο του 1996 έχει αρχίσει η μηχανογράφηση του υλικού της με το πρόγραμμα ΑΒΕΚΤ-4 και μέχρι σήμερα έχουν δεχτεί επεξεργασία 2,500 τίτλοι βιβλίων. Η καταλογογράφηση του υλικού γίνεται με βάση τους αγγλοαμερικανικούς κώδικες (AACR2), η ταξινόμηση με βάση το Dewey Decimal Classification και η ευρετηρίαση με λέξεις κλειδιά και θεματικές επικεφαλίδες σύμφωνα με τις LCSH, τον κατάλογο καθιερωμένων θεμάτων της ΕΒΕ και με τη βοήθεια λεξικών θεατρικών όρων. Πρόσφατα αποφασίστηκε η δημιουργία ειδικού τμήματος για τις πτυχιακές, μεταπτυχιακές εργασίες καθώς και για τις διδακτορικές διατριβές.

Το προσωπικό της Βιβλιοθήκης αποτελούν δύο άξιες βιβλιοθηκονόμοι, η Δήμητρα Μάρκου και η Ελένη Τσομπάνη, οι οποίες εκτός από την καθημερινή εξυπηρέτηση των χρηστών σε δύο βάρδιες (πρωί-απόγευμα) και τη βιβλιοθηκονομική επεξεργασία του υλικού είναι επίσης επιφορτισμένες με τις παραγγελίες του νέου υλικού, καθώς και με εργασίες διοικητικής και οικονομικής φύσης της βιβλιοθήκης. Επιπλέον, λόγω έλλειψης διοικητικού προσωπικού προσφέρουν γραμματειακή υποστήριξη σε κάθε ερευνητική, συνεδριακή και άλλη δραστηριότητα του Τμήματος.

Το αναγνωστήριο 24 θέσεων είναι ανοικτό 9 π.μ.-6 μ.μ. και εξυπηρετεί 14 μέλη ΔΕΠ, 250 φοιτητές του Τμήματος, 40 μεταπτυχιακούς φοιτητές του Π.Μ.Σ. και υποψήφιους διδάκτορες, επίσης φοιτητές άλλων τμημάτων και εξωτερικούς χρήστες, περίπου 1500 άτομα σε ετήσια βάση. Με την ανάθεση στους φοιτητές δύο υποχρεωτικών εργασιών, μια στο μάθημα της «Μεθοδολογίας Θεατρολογικής Έρευνας» και μια πτυχιακή, καθώς και στα πλαίσια άλλων μαθημάτων, η χρήση της βιβλιοθήκης είναι ουσιαστικά ενταγμένη στο ακαδημαϊκό πρόγραμμα σπουδών.

Ως άμεσες προτεραιότητες η βιβλιοθήκη έχει θέσει:

- 1) Την ολοκλήρωση της μηχανογράφησης του υλικού της.
- 2) Τη δημιουργία οργανωμένου τμήματος περιοδικών που να καλύπτουν τη θεματολογία του Τμήματος.
- 3) Τη δημιουργία συλλογής οπτικοακουστικού υλικού.
- 4) Την οργάνωση ειδικού τμήματος θεατρικών προγραμμάτων.
- 5) Την οργάνωση του αρχείου Αικ. Κακούρη.

Ο προϋπολογισμός της το 1997 έφθασε τα 8,500,000 δρχ. Από αυτά 3,380,000 δρχ δαπανήθηκαν για αγορά βιβλίων και περιοδικών και τα υπόλοιπα για άλλες ανάγκες (μηχανολογικό εξοπλισμό, βιβλιοδεσία, γραφική

ύλη κ.λπ.). Για το 1998 έχουν διατεθεί από το ΕΠΕΑΕΚ 5,000,000 δρχ για την αγορά βιβλίων και 4,500,000 δρχ για αγορά περιοδικών καθώς και ένα μέρος του τακτικού προϋπολογισμού του Τμήματος και των Δημοσίων Επενδύσεων.

Στα πλαίσια του εγκριθέντος νέου προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών ύψους 201,000,000 δρχ για το 1998-1999, έχει περιληφθεί αναβάθμιση της Βιβλιοθήκης με αγορά νέου εξοπλισμού, ξένης βιβλιογραφίας για τους μεταπτυχιακούς φοιτητές και ανάληψη συμπληρωματικών ενεργειών, όπως η δημιουργία:

- 1) Ηλεκτρονικής τράπεζας ελληνικής θεατρικής βιβλιογραφίας που θα περιλάβει κάθε αυτοτελή έκδοση στην ελληνική γλώσσα (πρωτότυπη και σε μετάφραση) που έχει σχέση με το θέατρο (θεατρικά έργα και μελέτες).
- 2) Ηλεκτρονικής βάσης των ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. όλης της χώρας καθώς και άλλες δράσεις.

Παράλληλα με τις παραπάνω ενέργειες με πρωτοβουλία του επίκουρου καθηγητού κ. Πλάτωνα Μαυρομούστακου, έχει ξεκινήσει η δημιουργία δικτύου καταγραφής παραστάσεων αρχαίου δράματος στην Ευρώπη από την Αναγέννηση έως τις ημέρες μας. Το δίκτυο αυτό που αποτελεί συνέχεια της καταγραφής παραστάσεων αρχαίου ελληνικού δράματος που έγινε από ερευνητική ομάδα με επικεφαλής τον κ. Μαυρομούστακο για λογαριασμό των εκδόσεων «Επικαιρότητα» βρίσκεται σε φάση υλοποίησης σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, αριθμεί δε σήμερα τριάντα (30) πανεπιστημιακά τμήματα από δεκαοκτώ (18) ευρωπαϊκές χώρες.

Είναι σαφές λοιπόν ότι η Βιβλιοθήκη του Τμήματος θεατρικών Σπουδών βρίσκεται σε ανοδική πορεία που οφείλεται αφενός στο ζήλο και την επιμέλεια του προσωπικού της, στην επιστημονική στήριξη των μελών ΔΕΠ του Τμήματος και στην αγαστή συνεργασία όλων των συνυπευθύνων, και αφετέρου στην ευτυχή συγκυρία της χρηματοδότησής της μέσω του ΕΠΕΑΕΚ.

Όμως παρά το γεγονός ότι υπάρχει η θέληση για την υλοποίηση όλων των φιλόδοξων αυτών προγραμμάτων, υπάρχουν τρία καιρία προβλήματα που χρήζουν άμεσης λύσης, για να γίνει δυνατή η μετάβαση από το σχεδιασμό στην πραγματοποίηση:

- 1) Χώρος. Η βιβλιοθήκη στεγάζεται σε δύο ενοποιημένες μικρές αίθουσες που με τη συνεχή επέκτασή της σε μικρό διάστημα δεν θα επαρκούν.
- 2) Έλλειψη επαρκούς προσωπικού. Παρά το γεγονός ότι η Βιβλιοθήκη χρηματοδοτείται με εκατομμύρια από τρεις πηγές (τακτικός προϋπολογισμός ΕΚΠΑ, δημόσιες επενδύσεις, ΕΠΕΑΕΚ) δεν υπάρχει δυνατότητα από κανένα κονδύλι πρόληψης προσωπικού. Οι δύο βιβλιοθηκονόμοι εργάζο-

νται με αβέβαιες συμβάσεις και παρά το γεγονός ότι σχεδόν καθημερινά απασχολούνται υπερωριακά, χωρίς πρόσθετη αμοιβή, δεν επαρκούν να ανταποκριθούν στις συνεχώς αυξανόμενες επιστημονικές δραστηριότητες της βιβλιοθήκης του Τμήματος.

- 3) Έλλειψη συντονισμού και επίσημης συνεργασίας με τις άλλες θεατρικές βιβλιοθήκες της χώρας (Α.Π.Θ., Βιβλιοθήκη Θεατρικού Μουσείου).

Η έλλειψη συντονισμού που παρατηρείται σε πανελλήνια κλίμακα στο χώρο των βιβλιοθηκών έχει καθυστερήσει δραματικά την οργάνωσή τους. Διερωτάται κανείς πώς θα επιτευχθεί η ενοποίηση των βιβλιοθηκών των ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (GUNET=Greek Universities Network) σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, όταν δεν έχει προηγηθεί η καθιέρωση προτύπων στην επεξεργασία του υλικού τους έτσι ώστε ο συλλογικός κατάλογος να γίνει πραγματικότητα. Στον τομέα των θεατρικών βιβλιοθηκών η συνεργασία θα μπορούσε να συμβάλει στην ανάληψη πρωτοβουλιών απαραίτητων για τη προώθηση της επιστημονικής έρευνας όπως:

- 1) Χαρτογράφηση θεατρικού υλικού ανά τη χώρα, σε δημόσιες και δημοτικές βιβλιοθήκες, βιβλιοθήκες ιδρυμάτων, σε αρχεία και ιδιωτικές συλλογές. Το υπάρχον υλικό στις θεατρικές βιβλιοθήκες είναι πολύ λίγο σε σχέση με τη μακράιωνη θεατρική παράδοση της χώρας μας. Υπάρχει άγνωστο ακόμη υλικό διάσπαρτο σε διάφορα μέρη.
- 2) Ανάληψη πανελληνίας εκστρατείας ενημέρωσης των ανθρώπων του θεάτρου (ηθοποιών, σκηνοθετών, σκηνογράφων, ενδυματολόγων και άλλων ειδικοτήτων) για την προσπάθεια συγκρότησης θεατρικών συλλογών από τα πανεπιστήμια, με σκοπό την περαιτέρω ευαισθητοποίησή τους για προσφορά εκ μέρους τους των προσωπικών τους συλλογών για δημόσια χρήση.
- 3) Μικροφωτογράφιση σπάνιων θεατρικών έργων του 18ου και 19ου αιώνα, που λείπουν από τις πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες, για χρήση της πανεπιστημιακής κοινότητας.
- 4) Δημιουργία κοινής βάσης δεδομένων με τις πτυχιακές, μεταπτυχιακές εργασίες και διδακτορικές διατριβές που έχουν κατατεθεί στα ελληνικά πανεπιστημιακά τμήματα θεατρικών σπουδών, έτσι ώστε να αποφεύγονται επαναλήψεις και αντιγραφές.
- 5) Ανταλλαγή έτοιμων αναγραφών σε κοινό υλικό των βιβλιοθηκών, για συντόμευση της διαδικασίας της επεξεργασίας υλικού.
- 6) Σύνταξη ελληνικού θησαυρού θεατρικών όρων, για την καθιέρωση ελληνικής θεατρικής ορολογίας, παράλληλα με την αγγλική, που θα θέσει τις βάσεις του επιδιωκόμενου συλλογικού καταλόγου.

- 7) Θεατρική τεκμηρίωση με καταμερισμό εργασιών σε αποδελτιώσεις άρθρων περιοδικών και σύνταξη περιλήψεων, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα ανταλλαγής των δευτερογενών αυτών πηγών πληροφόρησης μεταξύ των βιβλιοθηκών και γρήγορης ενημέρωσης των χρηστών.
- 8) Συνεννόηση στην αγορά τίτλων περιοδικών προς αποφυγή, όσο αυτό είναι δυνατό, δαπανών αγοράς ίδιων τίτλων.
- 9) Δημιουργία ελληνικού δικτύου θεατρικής πληροφόρησης, με νέα από τη δράση των θεατρικών πανεπιστημιακών τμημάτων, των δραματικών σχολών και γενικά της σύγχρονης θεατρικής ζωής (παραστάσεις, διαλέξεις, συνέδρια, εκδόσεις κ.ά.).
- 10) Δημιουργία βάσεων δεδομένων, μετά από συμφωνία μεταξύ των ενδιαφερομένων τμημάτων, σε ένα επιλεγμένο θέμα, π.χ. αρχειακό υλικό των κρατικών θεάτρων: Εθνικού Θεάτρου και Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος κ.ο.κ.

Αναφέρθηκαν εδώ ενδεικτικά δέκα προτάσεις συνεργασίας για προώθηση της επιστημονικής έρευνας και όπως γίνεται αντιληπτό, υπάρχουν πολλές ακόμη τέτοιες προτάσεις.

Το θέατρο γνωρίζει στις ημέρες μας μια πρωτοφανή άνθιση στο χώρο του επαγγελματικού και του μαθητικού θεάτρου, του ερασιτεχνικού και του πειραματικού, στα ΜΜΕ, στο χώρο της επαγγελματικής εκπαίδευσης (δραματικές σχολές) και της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης καθώς και στον τομέα της θεατρολογικής μελέτης και έρευνας. Αποτέλεσμα της κινητικότητας αυτής είναι η αύξηση του αριθμού των ενδιαφερομένων, και κατά συνέπεια των χρηστών των θεατρικών βιβλιοθηκών.

Οι θεατρικές πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες καλούνται λοιπόν σήμερα να ανταποκριθούν:

- 1) Στην καθημερινή εξυπηρέτηση των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας (φοιτητές+μέλη ΔΕΠ) για τις ανάγκες της διδασκαλίας,
- 2) στην ενημέρωση κάθε χρήστη για τη τρέχουσα θεατρική ζωή, και
- 3) στις αυξημένες απαιτήσεις της θεατρολογικής επιστήμης, συγκεντρώνοντας και καταγράφοντας το υλικό εκείνο που συγκροτεί την ιστορία του ελληνικού θεάτρου διαμέσου των αιώνων.

Με τη δυναμικότητα αυτή, καλούνται να γίνουν κέντρα προβολής, προώθησης, αξιοποίησης και διάδοσης της θεατρικής κληρονομιάς σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η ευθύνη και ο όγκος των εργασιών που πρέπει να ολοκληρωθούν είναι τεράστιος. Είναι σαφές ότι όλοι δε μπορούμε να κάνουμε τα πάντα. Γι' αυτό απαιτείται ένας προσεκτικός σχεδιασμός δράσης με προτεραιότητες και χρονοδιάγραμμα, γερές συνεργασίες και συντονισμός ενεργ-

γειών για να υπάρξουν θετικά αποτελέσματα, έτσι ώστε οι θεατρικές πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες να ανταποκριθούν στην αποστολή τους.

Ας ελπίσουμε ότι αυτή η πρώτη συνάντηση εκπροσώπων βιβλιοθηκών τέχνης στη χώρα μας θα δώσει την ευκαιρία προώθησης κάποιων από τα ζητήματα που ετέθησαν.

Βιβλιογραφία

- Academic Libraries in Greece: The present situation and future prospects.*
ed. by Dean H. Keller. New York: Haworth Press, 1993
- Bibliothèque et Musées des Arts du Spectacle dans le Monde= Performing Arts Libraries and Museums of the World.* 3em ed. Paris: Centre National de la Recherche Scientifique, 1984.
- CORRELL, Laraine. American Theater Librarianship: Focus on Leadership of George R. Freedley. *Journal of Library History*, vol. 6, no. 4, Oct. 1971, p. 317-326.
- CORRELL, Laraine. American Theater Libraries: Sources of Information. *Journal of Library History*, vol. 7, no. 3, July 1972, p. 197-207.
- GITEAU, Cecile. La Collection Auguste Rondel au Departement des Arts du Spectacle de la Bibliotheque Nationale. *Bulletin d' Informations de l' Association des Bibliothecaires Francais*, vol. 128, no. 3, 1985, p. 11-12.
- GUIBERT, Noelle. La Bibliotheque-Musee de la Comedie Francaise: reflet des trois siecles de theatre. *Bulletin de la Bibliotheque Nationale*, vol. 4, no. 4, Dec. 1979, p. 178-181.
- IFLA *Performing Arts Collections: An International Handbook.* New York: Theatre Arts Books, 1960.
- JACKSON, Allan S. Theater Libraries and Collections. *Encyclopedia of Library and Information Sciences.* ed. by Allen Kent, Harold Lancour, Jay Daily. New York: Marcell Dekker, 1980, vol. 30, p. 410-412.
- KROH, Paul. *Λεξικό των Αρχαίων Συγγραφέων Ελλήνων και Λατίνων.* Μετ., επιμ. Δ. Λυμπουρλής-Α. Τρομάρας. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 1996.
- LUNCH, Beverly. Standards for University Libraries. *IFLA Journal*, vol. 13, no. 2, 1987, p. 120-125.
- MORAU, Paul. *Les Listes Anciennes des Ouvrages d' Aristote.* Louvain: Editions Universitaires de Louvain, 1951.
- NEMCHEK, Lee R. Education for Theater Librarianship. *Journal of Education for Librarianship*, vol. 21, no. 1, Summer 1980, p. 49-62.
- NEMCHEK, Lee R. Problems in Cataloging and Classification in Theater Librarianship. *Library Resources and Technical Services*, vol. 25, no. 4, Oct.-Dec. 1981, p. 374-385.

- Ratcliffe, F. W. Archival Responsibilities of University Libraries.
Journal of Librarianship, vol. 12, no. 2, Apr. 1980, p. 71-83.
- ΓΡΑΜΜΑΤΑΣ, Θεόδωρος. Μεθοδολογικά προβλήματα στην Έρευνα του Σύγχρονου
Ελληνικού Θεάτρου: 1949-1983. *Διαβάζω*, αρ. 89, 7 Μαρ. 1984, σ. 54-59.
- ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ. *Οδηγός Σπουδών*
του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών, Πανεπιστημιακό Έτος 1997-1998.
Αθήνα: ΕΚΠΑ, 1997, σ. 78-80.
- ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ. Τμήμα Θεατρικών Σπουδών. *Πρόταση σχεδίου για την*
αναμόρφωση του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών του Τμήματος
Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών στα πλαίσια της ενέργειας,
Π.Μ.Σ., μέτρα 3,2 και 3,3 του ΕΠΕΑΕΚ. Αθήνα, Ιούνιος 1997, σ. 9-12.
- ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ, Νικηφόρος. Το Πρόβλημα των Θεατρικών Σπουδών: Η Μελέτη
του Θεάτρου στο Πανεπιστήμιο. *Θέατρο*, αρ. 43, Ιαν.-Φεβρ. 1975, σ. 47-49.
- ΠΟΥΚΝΕΡ, Βάλτερ. Ερευνητικά Προβλήματα στην Ιστορία του Ελληνικού Θεάτρου.
Στο Ιστορικά Νεοελληνικού Θεάτρου: έξι μελετήματα. Αθήνα: Παίριδης, σ. 33-55.
- ΠΟΥΚΝΕΡ, Βάλτερ. Μεθοδολογικοί Προβληματισμοί και Ιστορικές Πηγές για
το Ελληνικό Θέατρο του 18ου και 19ου αιώνα: Προοπτικές και Διαστάσεις,
Περιπτώσεις και Παραδείγματα. Παράβασις: Επιστημονικό Δελτίο του Τμήματος
Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών, τομ. 1, 1995, σ. 11-16 (σ. 11-112).